

♦

دکتر محمد احمد خلف الله

مفاهیم قرآنی

ترجمہ سید محمد حسین میر فخرانی

♦

سرشناسه: خلف‌الله، محمد احمد، Khalaf Allah, Muhammad Ahmad • عنوان قرارداد: مفاهیم قرآنی؛ فارسی
 • عنوان و نام پدیدآور: مفاهیم قرآنی؛ محمد احمد خلف‌الله؛ ترجمه سیدمحمدحسین میرفخرانی • مشخصات نشر:
 تهران، نشرنی، ۱۴۰۱ • نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۴۰۱ • مشخصات ظاهری: ۲۴۶ ص • شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۴۱۸-۱
 • وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا • موضوع: قرآن - بررسی و شناخت، Qur'an - Surveys • شناسه افزودن:
 میرفخرانی، سیدمحمدحسین، ۱۳۷۰-، مترجم • رده‌بندی کنگره: BP۶۵/۴ • رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
 • شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۲۶۰۳۳

قیمت: ۸۴۰۰۰ تومان

www.ketab.ir

نشرنی

مفاهیم قرآنی

دکتر محمد احمد خلف‌الله

مترجم: سیدمحمدحسین میرفخرانی

صفحه‌آرا: الهه خلیج‌زاده

لیتوگرافی: باختر • چاپ و صحافی: غزال

چاپ اول: تهران، ۱۴۰۱، ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۴۱۸-۱

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰

کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۳۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۴۶۵۸-۹، نمابر: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreney.com • email: info@nashreney.com • nashreney

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن، کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

مقدمه ۹

مقدمه مؤلف ۱۳

بخش نخست

فصل اول: شاهی و پیغمبری ۲۱

فصل دوم: شریعت و حکم ۳۷

فصل سوم: خلافت و بیعت ۵۳

فصل چهارم: امت و قوم ۷۵

فصل پنجم: شورا و ولایت امر ۹۵

فصل ششم: پیشوایی و پیروی ۱۱۹

بخش دوم

فصل هفتم: دانش و شناخت ۱۳۹

فصل هشتم: گفتاورد و گفت و گو ۱۵۵

فصل نهم: حق و باطل ۱۷۱

مقدمه

محمد احمد خلف الله (۱۹۱۶ تا ۱۹۹۱) قرآن پژوه و محقق پرآوازه مصری یکی از تربیت شدگان مکتب تفسیر ادبی قرآن و شاگرد شیخ امین الخولی بنیان گذار این مکتب تفسیری است. مهم ترین اثر خلف الله که موجب شهرت او شده است کتاب الفن القصصی فی القرآن الکریم (۱۹۴۷) است که معرکه آفرین عرصه دینی و علمی در مصر و بلکه دیگر جوامع مسلمان شد. او صاحب آثاری ارزشمند و قابل توجه در حوزه های ادبی و قرآنی است. آثار قرآنی خلف الله عمدتاً به حوزه مسائل اجتماعی و سیاسی اختصاص دارد. کتاب مفاهیم قرآنی در شمار این آثار است. از جمله دیگر آثار او در این حوزه می توان از کتاب های القرآن والدولة، مصر بین الدولة الإسلامية والدولة العلمانية (میزگرد)، و القرآن ومشكلات حياتنا المعاصرة نام برد.

فهم دقیق اندیشه قرآنی خلف الله در حوزه اندیشه سیاسی دینی در گرو آشنایی با دوران زندگی و، به تعبیر بهتر، زیست جهان اوست. خلف الله متعلق به نسلی است که بخش مهمی از عمر خود را در یکی از بحران خیزترین شرایط حاکم بر جهان اسلام، به ویژه عالم اهل سنت سپری کرده است. حضور مستقیم استعمار غرب در سرزمین های عربی و اسلامی و بروز آثار مخرب و بنیان سوز آن در این سرزمین ها، جنگ جهانی اول و سقوط نظام خلافت عثمانی در سال ۱۹۲۴ به دست افسران جوان

بهره‌بری آتاتورک، و تجزیه سرزمین‌های قلمرو خلافت اسلامی، جنگ جهانی دوم و پیدایش دولت‌های ملی در منطقه عربی براساس قرارداد سایکس‌پیکو مقدرات نسل خلف‌الله را در مصر و سرزمین‌های عربی رقم زده است. در این میان، سقوط خلافت عثمانی آثار عمیقی در تمام حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و اندیشگی از خود برجای گذاشت، به‌ویژه برای عالم اهل سنت که خلافت را مهم‌ترین مؤلفه هویت دینی خود می‌دانست. این تحولات به پیدایی دو جریان قدرتمند در سطح اندیشه سیاسی اسلامی انجامید.

برخی از مسلمانان نظراً و عملاً در پی احیای نظام خلافت و امامت و بازسازی هویت ازدست‌رفته برآمدند. از نظر اینان، اسلام دارای نظام‌های متکامل در کلیه حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و حکومتی است. جریان‌های دینی سیاسی نظیر اخوان المسلمین، و متفکرانی چون ابوالاعلا مودودی در شبه‌قاره و سید قطب در مصر به بسط و تکمیل این تفکر پرداختند و در سطح اندیشه دینی، دیدگاهی را پایه‌گذاری کردند که بعدها به نام «اسلام سیاسی یا بنیادگرا» شناخته شد. این دیدگاه در ادامه، بستر مناسبی برای سربرآوردن جریان‌های سلفی جهادی فراهم آورد که سودای بازگشت به گذشته مقدس و احیای آن در دوران جدید را در سر داشتند. جریان دوم متعلق به متفکران مسلمانی بود که در برابر اسلام بنیادگرا از اسلام مدنی دفاع می‌کرد. از نظر این متفکران، اسلام در سطح حکومت و اداره امور جامعه و به‌طور کلی در سطح اجتماع و سیاست به ذکر اصول راهنما بسنده کرده و تنظیم و تدبیر امور در این حوزه‌ها را به انسان سپرده است تا با عقل خود به اداره امور خویش بپردازد. از پیشگامان این نوع رویکرد به اسلام علی عبدالرازق بود. او در کتاب الإسلام وأصول الحكم بر این نکته تأکید کرد که نظام خلافت نه یک نظام مقدس و برآمده از آموزه‌های دینی، بلکه نظامی دنیوی و حاصل عقل و تجربه عرفی مسلمانان است. این متفکران ضمن تأکید بر آموزه‌های اجتماعی و مدنی اسلام از کیان دولت ملی و مؤلفه‌های برساننده آن دفاع می‌کردند. اندیشه دینی در دوران زندگی خلف‌الله میدان رقابت و چالش این دو جریان است. در حالی که گرایش‌های

سلفی و طرفداران اسلام سیاسی بنیادگرا بر خودبستگی اسلام در حوزه سیاست و اجتماع و ضرورت استخراج نهادهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی از متن مقدس تأکید می‌کردند، جریان طرفدار اسلام مدنی بر عرفی بودن نهاد حکومت و سیاست و اقتصاد پای می‌فشرد. این جریان همچنین اعتماد به دستاوردهای معرفت بشری بر مبنای اصول عام و ارزش‌های کلان دینی، و استفاده از این دستاوردها را ضروری می‌شمرد.

آثار خلف‌الله در حوزه اجتماع و سیاست را جملگی باید در چهارچوب چنین مناظره گفتمانی‌ای بررسی و فهم کرد. کتاب مفاهیم قرآنی که اکنون میهمان آن هستیم، از جمله این آثار است. خلف‌الله در بخش اول کتاب، با الهام از مکتب تفسیر ادبی و استفاده از روش تحلیل ادبی به بررسی مفاهیم بنیادین اندیشه سیاسی اسلامی همچون نبوت، حکومت، ولایت، شورا، بیعت و... می‌پردازد. او در این بررسی بدون آن‌که مستقیماً متغیرن اندیشه سیاسی سلفی و اسلام بنیادگرای سیاسی شود، می‌کوشد نشان دهد فهم سلفی و بنیادگرایان مسلمان از این مقولات نسبتی با متن مقدس ندارد. خلف‌الله در بخش دوم کتاب به بررسی پاره‌ای از مفاهیم اجتماعی در قالب دوگانه‌هایی نظیر علم و معرفت، جدل و گفت‌وگو و حق و باطل می‌پردازد. هدف او در این بخش نشان دادن خطاها و برداشت‌های ناصواب فعالان اجتماعی و سیاسی از متن مقدس در حوزه این مقولات است.

مفاهیم قرآنی به‌رغم این‌که سالیانی از تألیف آن می‌گذرد، حاوی نکاتی بدیع و قابل‌توجه در حوزه اندیشه سیاسی دینی است. صرف‌نظر از پاره‌ای راه‌گشایی‌های نظری خلف‌الله در این اثر در سازگاری شریعت با مقتضیات دوران مدرن که شاید چندان نو و کارآمد به نظر نرسد، دقت‌اندیشی‌های نوآورانه قرآنی او در حوزه مفاهیم پایه اندیشه سیاسی دینی، کتاب را به متنی مفید و خواندنی تبدیل کرده است. ترجمه خوب و روان جناب سید محمد حسین میرفخرانی بر جذابیت کتاب افزوده است. به ایشان بابت این ترجمه خوب تبریک می‌گوییم.